

Drs Paul P. A. M. Kop

Uit het leven

van de Fuut

Nu de paarvorming bij de Futen volop aan de gang is, zou ik u willen aanraden, het baltsgedrag van deze vogels eens te gaan bekijken. Misschien ben ik wat bevooroordeeld omdat ik reeds enkele jaren het baltsgedrag bestudeer, maar ik kan me telkens weer opnieuw verwonderen over het gedrag van deze vogels. Om het u wat gemakkelijker te maken, volgt hieronder een overzicht van wat er zoal te zien valt, al geloof ik niet dat de fuut voor u een onbekende is.

Volkomen aangepast aan het water door het torpedo-vormig lichaam en de achteraan het lichaam geplaatste zwempoten, brengt de fuut de meeste tijd van zijn leven op en onder water door. In de broedtijd bezitten de vogels een roodbruine kraag en op de kop staan twee pluimen. Verder valt van ver al de witte borst en buik op, vooral wanneer de vogel zich op zijn zij rolt om de veren op die plaats te poetsen.

De meest interessante tijd is het voorjaar, wanneer de vogels hun baltsceremonieën laten zien en er soms gevechten voorkomen om een partner te veroveren. Het is moeilijk om mannetjes en vrouwtjes te onderscheiden, omdat ze een volkomen gelijk verenkleed hebben. Soms echter is van een paar het mannetje groter. De baltsceremonieën zijn nogal ingewikkeld en worden ook door beide sexen uitgevoerd. De meest algemene is de *kopschudceremonie*. Van enige afstand naderen de partners elkaar met gebogen kop. Wanneer ze dichterbij komen, wordt de hals vertikaal omhoog gestrekt en de snavel heen en weer bewogen: langzame bewegingen afgewisseld met enkele snelle. Hierbij staan de pluimen rechtop en is de roodbruine kraag halfcirkelvormig uitgezet.

Dreigen is in de paarvormingsperiode zeer algemeen, hoewel het ook later in het seizoen voorkomt als het territorium of de jongen verdedigd worden. Drie, soms ook meer, futen liggen tegenover elkaar met de hals en snavel horizontaal naar de tegenstander gericht en

met de kraag afhankelijk tot in het water. Na een tijdje zwemmen ze weer weg zonder dat er veel meer gebeurt, of als de partner aanwezig is volgt een kopschudceremonie met bolvormig gespreide kraag en opstaande pluimen. Heel zelden zien we een gevecht. Hierbij wordt de kop van de tegenstander gepakt en vervolgens wordt geprobeerd de rivaal onder water te duwen. Het ziet eruit als een onontwarbare kluwen futen; ze zijn dan nu eens half onder water, dan er weer boven; dán ligt de een op de rug en vervolgens de ander. De vleugels worden erbij uitgeslagen en het water spat hoog op. Zodra ze loskomen, volgt weer dreigen en/of kopschudden en zwemmen de futen met de eigen of de nieuw verworven partner weg.

Maar de futen hebben een nog groter gedragsrepertoire. Een andere algemeen voorkomende ceremonie is de *wierceremonie*. Na een paar minuten kopschudden waarbij 'schijnpoetsen' altijd voorkomt, een geritualiseerde vorm van rugpoetsen waarbij een enkele rugveer even wordt opgelicht, draaien beide partners plotseling om en zwemmen van elkaar weg. De hals is vertikaal gestrekt, de pluimen zijn plat gelegd en de kraag wordt zijdelings uitgespreid als een Elisabeth-kraag. Alsof er een signaal wordt gegeven, duiken de vogels bijna gelijktijdig. Even later komen ze boven met wat halfvergane plantenresten in de lange puntige snavel en zwemmen naar elkaar met de hals horizontaal boven de wateroppervlakte. Dan rijzen ze, samen gekomen, plots rechtstandig uit het water omhoog, waarbij het lijkt alsof ze met de borst tegen elkaar botsen. Al watertrappend 'dansen' de futen tot 2 à 3 minuten borst aan borst en volgt tenslotte weer een kopschudceremonie, waarbij de planten uit de snavel geschud worden. Typisch is dat het ritueel voor alle futen identiek is.

Doch dit is nog niet alles. Voordat uiteindelijk een nestplaats gekozen wordt, zien we ook nog de *ontdekkings-* en de *baltceremonie*. Deze komen maar weinig voor en niet iedereen krijgt de kans deze rituelen te zien. Bij de *baltceremonie* zwemmen de vogels na een kopschudceremonie uit elkaar, zoals beschreven bij de *wierceremonie*. Eén fuut gaat in de zogenaamde 'kat-houding' of imponeerhouding. Hierbij worden de vleugels gespreid en in een verticale stand gehouden. De achterrand van de vleugels wordt naar boven gedraaid. De partner zwemt toe en beide vogels gaan kopschudden. In de *ontdekkingsceremonie* duikt, nadat de eerste partner de imponeerhouding heeft aangenomen, de tweede fuut en deze komt juist onder de wateroppervlakte toegedoken. Is hij (of zij) vlak voor zijn partner, dan komt hij plotseling in een 'spookhouding' rechtstandig uit het water omhoog met sterk gebogen hals. Ook nu volgt weer een kopschudceremonie. De betekenis van al deze ceremonieën is erg belangrijk voor de vorming en het instandhouden van het paar. Hebben de vogels eenmaal een nest, dan zien we nog zelden alleen de kopschudceremonie en meestal beperkt de begroeting zich tot een onopvallend kopbuigen.

In april/mei wordt de nestplaats gekozen. Dit gebeurt ook al op bijzondere wijze. Beide partners duiken het nestmateriaal op en leggen dit op een bepaalde plaats. In een paar uur kan een nest voltooid zijn. Het drijft op het water en wordt aan wat rietstengels verankerd. In plaats van één nest worden er verschillende gebouwd. Op een aantal vinden de kopulaties plaats. Tenslotte wordt één nest, meestal tussen het riet gelegen, verkozen

biernaast: Fuut op het nest

Foto: Ko Zweeres

als de plaats waar de 3 tot 5 eieren gelegd worden. De nestplaats wordt verdedigd tegen soortgenoten. De vogels zwemmen met de hals horizontaal en afhangende kraag rond en roepen daarbij luid 'róó róó'. De indringers worden verjaagd en deze vluchten met strak aangelegde veren en de hals rechtop. Het nest wordt wel eens ingepikt door meerkoeten en deze verdrijven dan de oorspronkelijke eigenaars. De futen zijn echter plaatstrouw en bouwen al spoedig een nieuw nest, soms op enkele meters afstand van het meerkoeten-nest..

Omstreeks mei zitten de meeste futen op het nest en broeden gedurende 26-29 dagen, waarna de eieren uitkomen. De kleine bruin-grijs gestreepte jongen klimmen direkt op de rug van één van de ouders en zitten goed verwarmd tussen de veren. Soms steekt alleen een kopje nog boven de veren uit. De jongen komen de eerste week maar zelden uit deze beschutte plaats. Raken ze desondanks toch hun ouders kwijt, dan blijkt dat ze alles volgen wat maar beweegt. Dit kan een langszwemmende eend zijn, maar ook een roei-boot wordt wel gevolgd. Houdt men de hand voor een jong, dan klimt dit er luid piepend op. Zijn de jongen drie weken oud, dan hebben ze geleerd wat een fuut is en 'vergissen' ze zich niet meer.

Het grootbrengen van jonge futen is een heel probleem. Niet alleen voor de futen, ook voor ons. De jongen worden de eerste dagen vooral met insecten gevoerd, later met vis. De volwassen fuut houdt de kop gebogen wanneer het voedsel aan het jong wordt aangeboden. Soms duurt het wel een half uur, voor een jong een wat grote vis of aal heeft ingeslikt. In 1970 is het mij gelukt om jonge futen uit te broeden en tot ongeveer 3½ maand in leven te houden. Men kan ze eerst met vliegenmaden voeren, later met vis. Men moet beslist geen meelwormen geven, aangezien de harde chitinehuid ophoopt in de maag en de jongen hieraan dood gaan.

Een ander bekend verschijnsel is het eten van de eigen lichaamsveren, alleen de dons-achtige borst- en flankveren. Vaak kan men zien dat een volwassen vogel de jongen een futenveer voorhoudt. Het jong knabbelt er wat aan en na herhaaldelijk aanbieden, waarbij de veer telkens opnieuw in het water gedoopt wordt, eet het jong tenslotte de veer op. Vermoedelijk is het eten van de veer maar een bijkomstigheid. De reden van het aanbieden van de veer is waarschijnlijk dat aan het jong op deze wijze water, dat aan de veer blijft hangen, wordt gevoerd. Het lijkt wat vreemd bij dieren die uitsluitend op het water verblijven, maar de jongen kunnen zelf nog niet drinken.

Het voeren kan doorgaan tot de jongen 3 maanden oud zijn. Maar geleidelijk aan gaan ze steeds meer zelf voedsel zoeken en verwijderen ze zich vaker, verder en langer van de ouders, totdat ze tenslotte geheel zelfstandig zijn. Van oktober af tot zelfs in februari van het tweede jaar zijn vele jongen nog te herkennen aan de gestreepte wangen. De volwassen futen verliezen hun pluimen en kraag omstreeks oktober en zijn zo moeilijk van de jongen te onderscheiden wanneer de laatste de streeptekening kwijt zijn.

Als het kouder begint te worden, trekken de futen naar open water zoals het IJsselmeer. Is er strenge vorst en veel ijsgang, dan gaan de futen zelfs naar de Noordzee en wachten daar op het voorjaar. Ze krijgen hun broedkleed weer en trekken naar de broedgebieden. Dan zij de prachtige baltsceremonieën opnieuw te bewonderen.

Ik hoop dat u net als ik er niet op uitgekeken raakt.

*Foto bladz. 57:
Olaf M. van Hoorn*

*Adres van de schrijver:
Afdeling Diergedrag Universiteit v. Amsterdam
Plantage Doklaan 46, Amsterdam-C*